
РОЗДІЛ X. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.97

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.31>

ЕВОЛЮЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ДО ЦИФРОВОГО ПРАВОСУДДЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Логінов О.А.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
Національна академія Служби безпеки України
ORCID: 0000-0003-1804-7328

Логінов О.А. Еволюція електронного судочинства до цифрового правосуддя: український досвід.

У статті здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз еволюції електронного судочинства в Україні як передумови формування цифрового правосуддя. Обґрунтовано, що цифровізація судової системи є закономірним етапом розвитку правової держави в умовах інформаційного суспільства та сучасних глобальних викликів та загроз. Досліджено основні етапи становлення електронного судочинства в Україні, починаючи від фрагментарної інформатизації судової діяльності та впровадження окремих технічних рішень до формування інституційної основи шляхом створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та її трансформацію у Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему (ЄСІКС).

Запропоновано авторський підхід до періодизації розвитку електронного судочинства, який базується на поєднанні нормативного, технологічного та функціонального критеріїв і включає етапи фрагментарної інформатизації, нормативно-інституційного становлення, прискореної цифрової трансформації та перспективного переходу до цифрового правосуддя.

Проаналізовано сучасний стан цифровізації правосуддя, зокрема функціонування ЄСІКС, її можливості та обмеження. Особливу увагу приділено новелам Концепції ЄСІКС 2025 року, зокрема впровадженню елементів штучного інтелекту та розширенню функціональних можливостей системи. Водночас визначено ключові проблеми цифровізації правосуддя, серед яких технічна фрагментарність системи, недостатнє фінансування, відсутність комплексного нормативного регулювання та ризику цифрової нерівності.

Зроблено висновок, що електронне судочинство трансформується у цифрове правосуддя як нову модель функціонування судової влади, що передбачає повну інтеграцію цифрових технологій, підвищення доступності правосуддя та формування єдиної цифрової екосистеми. У статті також обґрунтовується необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового забезпечення цифрового правосуддя, розвитку цифрової інфраструктури та підвищення рівня цифрової компетентності учасників судового процесу як ключових умов ефективної трансформації судової влади.

Ключові слова: судова реформа, електронне судочинство, цифрове правосуддя, ЄСІКС, доступ до правосуддя.

Lohinov O.A. The evolution of e-justice toward digital justice: the ukrainian experience.

This article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the evolution of e-justice in Ukraine as a prerequisite for the development of digital justice. It argues that the digitization of the judicial system is a natural stage in the development of the rule of law in the context of the information society and contemporary global challenges and threats. The article examines the main stages of the development of e-justice in Ukraine, ranging from the piecemeal computerization of judicial activities and the implementation of individual technical solutions to the formation of an institutional framework through the creation of the Unified Judicial Information and Telecommunications System (UJITS) and its transformation into the Unified Judicial Information and Communication System (USICS).

The authors propose an original approach to the periodization of the development of e-justice, which is based on a combination of regulatory, technological, and functional criteria and includes

the stages of piecemeal computerization, regulatory and institutional development, accelerated digital transformation, and the future transition to digital justice.

This paper analyzes the current state of the digitization of justice, specifically the functioning of the Unified System of Information and Communication Technologies in the Judicial System (ESICS), its capabilities, and limitations. Particular attention is paid to the new provisions of the 2025 ESICS Concept, including the implementation of artificial intelligence elements and the expansion of the system's functional capabilities. At the same time, the key challenges of the digitization of justice are identified, including the technical fragmentation of the system, insufficient funding, the lack of comprehensive regulatory framework, and the risks of digital inequality.

It has been concluded that e-justice is evolving into digital justice as a new model for the functioning of the judiciary, which involves the full integration of digital technologies, increased access to justice, and the creation of a unified digital ecosystem. The article also argues for the need to further improve the legal framework for digital justice, develop digital infrastructure, and enhance the digital literacy of participants in the judicial process as key prerequisites for the effective transformation of the judiciary.

Key words: judicial reform, e-justice, digital justice, ESICS, access to justice.

Постановка проблеми. Цифрова трансформація державного управління є однією з ключових тенденцій сучасного розвитку України, що охоплює всі сфери публічної влади, включаючи судову систему. У цих умовах електронне судочинство перестає бути лише допоміжним інструментом і перетворюється на основу формування цифрового правосуддя.

Особливої актуальності ця проблематика набула в часи пандемії та загострилась під час дії правового режиму воєнного стану, коли забезпечення безперервності правосуддя, а також доступ до суду було можливим лише завдяки цифровим технологіям. З огляду на це, виникає необхідність комплексного наукового осмислення еволюції електронного судочинства та переходу до цифрового; розмежування понять «електронне судочинство» та «цифрове правосуддя»; наукових підходів до визначення місця штучного інтелекту у майбутній моделі цифрового правосуддя.

Метою дослідження є аналіз трансформації електронного судочинства в Україні у цифрове правосуддя, визначення основних етапів еволюції цього процесу, виявлення ключових проблем та формулювання перспектив подальшого розвитку.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика електронного судочинства та цифровізація правосуддя є предметом активного наукового дослідження як в Україні, так і за кордоном. Загалом питання функціонування інформаційно-комунікаційних систем в судочинстві України розглядали у своїх працях такі науковці, як І.О. Ізарова, І.Ю. Татулич, Я.О. Берназюк, О.В. Музиченко, Н.Ю. Голубева, О.З. Никон, Д.П. Богатчук, Р.Е. Сасскінд та інші. Окремо особливості цифровізації судочинства в умовах воєнного стану досліджували М.І. Смокович, Р.О. Кабальський.

Результати їх досліджень мають важливе теоретичне і практичне значення і не втрачають актуальності і сьогодні. Водночас особливої уваги з боку наукової спільноти сьогодні потребує наукове обґрунтування переходу електронного судочинства до цифрового правосуддя як якісно нового етапу розвитку правової системи.

Виклад основного матеріалу. Сучасні інформаційні технології мають значний потенціал у вдосконаленні доступу громадян до правосуддя, а також ефективності та неупередженості судового процесу. Електронне судочинство як правове явище є частиною ширшого процесу цифровізації державного управління та правової системи. У нормативно-правових актах відсутнє визначення цього поняття, однак більшість дослідників сходяться в тому, що під електронним судочинством слід розуміти функціонування судової системи в цифровій формі, що дозволяє учасникам процесу вчиняти процесуальні дії в суді дистанційно за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Водночас в сучасних умовах формується нове поняття – цифрове правосуддя. Перші його характерні риси відзначав британський фахівець з питань інформатизації державного сектору Річард Ерік Сасскінд, який розмірковуючи над майбутнім правосуддя, вказував на необхідність трансформації суду з фізичної інституції у цифровий сервіс, доступний користувачам онлайн («Is Court a Service or a Place?» - *ориг.*), оскільки існуючі судові системи не забезпечують належного доступу до правосуддя через складність та вартість судових процедур [1, с. 47].

Орієнтуючись на його бачення «суд як сервіс» цифрове правосуддя можна представити як інноваційну модель функціонування судової системи, що побудована на повній цифровізації судових процесів, впровадженні онлайн-судів, використанням штучного інтелекту та спрямованої на забезпечення доступу до правосуддя незалежно від фізичної присутності особи.

Двадцятирічний досвід функціонування електронного судочинства в Україні дозволяє запропонувати авторську періодизацію, що охоплює етапи його становлення та трансформацію до цифрового правосуддя.

Етап фрагментарної інформатизації (2005-2015 рр.). У цей період втілюються лише окремі елементи автоматизації судової діяльності. Зокрема, запроваджено обов'язковий запис судового засідання, визначений єдиний порядок фіксування судового процесу технічними засобами та встановлені вимоги до комплексів з фіксування судового процесу [2].

Надалі з метою підвищення об'єктивності та неупередженості під час визначення судді для розгляду конкретної справи була введена автоматизована система документообігу суду, яка забезпечила розподіл справ між суддями за принципом випадковості. Система також надала можливість учасникам судового процесу отримувати інформацію про стан розгляду справ; централізоване зберігання текстів судових рішень та інших процесуальних документів [3]. Автоматизована система документообігу суду того часу являла собою сукупність розрізнених локальних баз даних різних судів, органів та установ системи правосуддя, без їх синхронізації на центральному рівні. Був відсутній єдиний стандарт програмного забезпечення, для фіксування судового засідання технічними засобами в судах використовувались різні програмно-апаратні комплекси, що ускладнювало взаємодію з іншим програмним забезпеченням. Водночас протягом цього етапу формуються технологічні передумови електронного судочинства.

Етап нормативно-інституційного становлення (2015-2021 рр.). Відлік цього етапу розпочався зі схвалення «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки», де були визначені основоположні засади судової реформи та встановлені пріоритети реформування судової влади [4]. Ключовим аспектом Стратегії стало широке впровадження інформаційних технологій в роботу судів, органів та установ системи правосуддя, а також автоматизація їх діяльності.

На виконання вимог Стратегії внесено низку суттєвих змін до законодавства щодо організації діяльності судів. Серед визначальних змін, які стосуються автоматизації правосуддя, став Закон України № 2147-VIII, яким були уніфіковані процесуальні кодекси та закладені основи для функціонування електронного судочинства [5]. Ця реформа процесуального законодавства відкрила широкі можливості здійснення судочинства із застосуванням інформаційних технологій, зокрема, учасники справи змогли брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, не виходячи із дому.

Актуальність інформатизації діяльності судів та органів судової влади посилила пандемія коронавірусної хвороби. Так, 26 березня 2020 року Вища рада правосуддя ухвалила рішення № 880/15-20 «Про доступ до правосуддя в умовах пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». Судам були надані рекомендації за можливості проводити судові засідання через мережу Інтернет; перейти на опрацювання електронної кореспонденції; забезпечити працівникам апарату суду можливість виконання посадових обов'язків дистанційно [6, с. 14].

Проте ключовою подією цього етапу стало створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Враховуючи технічні труднощі запровадження ЄСІТС здійснювалось поетапно і розпочалось з введення в експлуатацію таких її компонентів як «Електронний кабінет» і «Електронний суд», а також системи відеоконференцзв'язку [8]. З 5 жовтня 2021 року зазначені підсистеми ЄСІТС почали офіційно функціонувати.

Етап прискореної цифрової трансформації (2022 – дотепер). Не зважаючи на проведену роботу з втілення окремих елементів електронного судочинства в «Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки» недостатній рівень упровадження цифрових технологій у здійсненні правосуддя було визначено серед основних проблем, які зумовлюють необхідність подальшого удосконалення організації функціонування судової влади та здійснення правосуддя [9].

Стратегією був передбачений розвиток електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у сфері інформаційних технологій, його інтегрування у національну інфраструктуру електронного врядування. Цього планувалось досягти шляхом запровадження можливості розгляду певних категорій справ он-лайн незалежно від місцезнаходження сторін і суду; втілення сучасного електронного діловодства в суді; розвиток офіційного вебпорталу судової влади України тощо [9].

В умовах воєнного часу цифровізація правосуддя стало запорукою ефективної роботи судів та забезпечення доступу громадян до правосуддя. Вимушена міграція населення також змусила прискорити активізацію електронного судочинства, зокрема, через масове використання дистанційних технологій для забезпечення безперервності правосуддя. Так, протягом 2022 року було запроваджено електронну авторизацію в підсистемі «Електронний суд» з використанням «Дія-підпис» та інтегрованої системи електронної ідентифікації (ID.GOV.UA), що дало змогу громадянам користуватися сервісами електронного судочинства, під час перебування на території країн, де неможливо отримати електронний підпис. Реалізовано автоматизований сервіс проведення судами онлайн-трансляцій судових засідань на вебпорталі судової влади України, можливість дистанційного ознайомлення із записами судового засідання в електронних кабінетах учасників справ тощо [11, с. 17].

У 2024 році вже понад 400 тисяч українців користувались можливостями Електронного суду, значна частина з яких це громадяни, які вимушено перебувають за кордоном [12].

Суттєва модернізація електронного судочинства тривала і впродовж 2023-2024 роках. Зокрема, змінами до процесуального законодавства назва ЄСІТС була змінена на Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему (ЄСІКС); встановлена обов'язкова реєстрація електронних кабінетів в ЄСІКС [13]; створені передумови для забезпечення поетапного впровадження ЄСІКС у кримінальне провадження [14]; Систему доповнено модулем «Електронної інформаційної взаємодії». Наразі реалізовано взаємодію ЄСІКС із десятима державними базами даних [15].

Експерти СЕРЕП (Європейська комісія з ефективності правосуддя) відзначають, що сьогодні Україна фактично є своєрідною «лабораторією» нових рішень у сфері правосуддя, зокрема щодо цифровізації та сучасних підходів до управління судами [16].

Водночас слід зазначити й про виявлені недоліки системи. Так, у 2023 і 2024 роках були проведені технічний та функціональний аудит ЄСІКС, за результатами яких встановлено, що система значною мірою застаріла та потребує капітального оновлення. Попри свою назву ЄСІКС не є єдиною системою, а швидше являє собою сукупність розрізнених систем, побудованих у різні часи, які використовують різні технології [18].

Отже, характеризуючи цей етап можна відмітити суттєве збільшення застосування дистанційних технологій у судочинстві, а також їх стрімкий розвиток. Це зумовлено введеним воєнним станом, що став каталізатором цифрової трансформації, коли електронні технології переходять із допоміжних у критично необхідні.

Перспективний етап, який наразі формується, характеризується зміною парадигми правосуддя, а не просто її черговою модернізацією. Відбувається перехід від автоматизації окремих процедур до формування повноцінного цифрового правосуддя як нової моделі функціонування судової системи. Цей етап передбачає повну інтеграцію цифрових технологій у судову діяльність, використання штучного інтелекту, аналітичних систем та онлайн-платформ.

В цьому контексті особливого значення набуває Концепція ЄСІКС, затверджена у квітні 2025 року, в якій Державна судова адміністрація України однією з цілей щодо цифровізації на період до 2030 року визначила можливість проходження всіх судових процедур учасниками процесу онлайн [19].

Здійснюючи огляд положень цієї Концепції слід відмітити, що передусім мова йде про значне розширення функціоналу системи: планується додати до наявних підсистем модулі кадрового адміністрування, моніторингу доброчесності суддів (підсистема «Суддівське досє»), аналітики даних тощо.

Новелою Концепції ЄСІКС є інституціоналізація використання штучного інтелекту. У чинному Положенні про ЄСІТС такі інструменти або відсутні, або мають фрагментарний характер. Натомість Концепція ЄСІКС прямо передбачає використання ШІ-технологій водночас визначаючи виключно допоміжну їх роль в судових системах. Зокрема, дозволяється використовувати технології штучного інтелекту при виявленні в текстах документів інформаційних сутностей, що можуть мати юридичне значення; стенограми судових засідань та озвучування текстів судових рішень на запит користувача; перевірки актуальності норм законодавства, на які посилається автор документа; підбору судової практики; генерації проєктів процесуальних документів тощо [19].

Разом з тим, реалізація концепції ЄСІКС супроводжується рядом проблем, пов'язаних з обмеженим фінансуванням системи правосуддя. Також, існують проблеми нормативного характеру, зумовлені відсутністю комплексного правового регулювання функціонування цифрового правосуддя. Суттєвим викликом є також забезпечення балансу між цифровізацією та дотриманням конституційної гарантії доступу до правосуддя, у разі виникнення «цифрової нерівності» через відсутність у громадян необхідних технічних засобів, доступу до Інтернету чи відповідних цифрових навичок.

Висновки. 1. Еволюцію електронного судочинства в Україні доцільно розглядати як поетапний процес. Запропонована авторська періодизація ґрунтується на поєднанні нормативного, технологічного та функціонального критеріїв і включає етапи фрагментарної інформатизації, нормативно-інституційного становлення, прискореної цифрової трансформації та перспективного переходу до цифрового правосуддя.

2. На відміну від електронного судочинства, яке є інструментальним явищем, цифрове правосуддя має комплексний характер, що передбачає не лише інтеграцію цифрових технологій у судочинство, а й створення інноваційної моделі, що побудована на повній цифровізації судових процесів, впровадженням онлайн-судів, використанням штучного інтелекту, інтеграцією інформаційних систем судів з національними та з міжнародними базами даних.

3. Єдина судова інформаційно-комунікаційна система (ЄСІКС) довела здатність у кризових умовах забезпечувати безперервність функціонування судової системи й відіграє на сьогодні ключову роль у формуванні цифрової «екосистеми» правосуддя.

4. Перспективним інструментом розвитку цифрового правосуддя є технології штучного інтелекту впровадження яких підвищить ефективність, доступність та прозорість судових процедур, з одночасним дотриманням принципу «людина – єдиний суб'єкт прийняття рішень».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Richard Susskind. Online Courts and the Future of Justice. Oxford: Oxford University Press, 2019. 368 p.
2. Інструкція про порядок фіксування судового процесу технічними засобами: наказ Державної судової адміністрації від 21.07.2005 р. № 84. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0868-05#Text>.
3. Положення про автоматизовану систему документообігу суду: рішення Ради суддів України від 26.11.2010 р. № 30. URL: <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/>.
4. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>.
5. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.
6. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні. Щорічна доповідь за 2020 рік. Затверджено рішенням Вищої ради правосуддя від 5 серпня 2021 року №1797/0/15-21. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2020_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezalezhnosti_suddiv_v_ukrayini.pdf.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1416-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1416-20#Text>.
8. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/231/2021#n14>.
9. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні. Щорічна доповідь за 2022 рік. Затверджено рішенням Вищої ради правосуддя від 24 серпня 2023 року № 851/0/15-23. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2022_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezalezhnosti_suddiv_v_ukrayini.pdf.
10. Українці з 35 країн світу мають змогу захистити свої права через Електронний суд. Офіційний сайт ДП «Інформаційні судові системи». 01 листопада 2024 р. URL: <https://ics.gov.ua/ics/news/povnyu/1695092/>.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29 червня 2023 року № 3200-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>.
12. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи: Закон України від 23 лютого 2024 року № 3604-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3604-20#Text>.
13. Максим Пампура. Цифровізація судочинства: ключові завдання. *Юридична газета*. 15 листопада 2024р. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/cifrovizaciya-sudochinstva-klyuchovi-zavdannya.html>.
14. ВРП обговорила з експертами СЕРЕЖ подальші кроки співпраці щодо підвищення ефективності правосуддя. 17.03.2026. Офіційний сайт Вищої ради правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-obgovoryla-z-ekspertamy-serej-podalshi-kroky-spivpraci-shchodo-pidvyshchennya-efektyvnosti>.
15. ВРП звернулася до КМУ та Мінфіну щодо належного фінансування та умов для функціонування судів, органів та установ системи правосуддя у 2026 році. Офіційний сайт Судової влади України. 12 вересня 2025. URL: <https://hr.court.gov.ua/tu21/pres-centr/nov/1878804/>.
16. Концепція ЄСІКС: наказ Державної судової адміністрації України від 30.04.2025 р. № 178. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/dsa/normatyvno-pravova%20baza/N_178_2025_dodatok.pdf.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026